

A large, high-contrast, sepia-toned portrait of Nikos Skalkottas serves as the background for the entire cover. He is shown from the chest up, wearing round-rimmed glasses and a dark suit jacket. His expression is serious and contemplative.

**NIKOS
SKALKOTTAS**

SINFONIETTA

CONCERTO

FOR VIOLIN, PIANO AND ORCHESTRA

SUITE

FOR VIOLIN AND CHAMBER ORCHESTRA

GEORGIOS DEMERTZIS violin **VASSILIS VARVARESOS** piano

ATHENS PHILHARMONIA ORCHESTRA / BYRON FIDETZIS

SKALKOTTAS, Nikos (1904–49)

Sinfonietta in B flat major (1948)

25'21

edited by Yannis Samprovalakis

- | | | |
|-----|--|------|
| [1] | I. <i>Andante sostenuto</i> – <i>Allegro</i> | 6'53 |
| [2] | II. <i>Andantino triste</i> | 6'36 |
| [3] | III. <i>Scherzino. Molto vivace</i> | 5'13 |
| [4] | IV. [Finale]. <i>Vivacissimo</i> | 7'05 |

Concerto for Violin, Piano and Orchestra (1930)

11'00

orchestration: Yannis Samprovalakis

- | | | |
|-----|---|------|
| [5] | <i>Allegro giusto</i> – <i>attacca</i> – | 3'19 |
| [6] | <i>Andante sostenuto</i> – <i>attacca</i> – | 3'11 |
| [7] | <i>Allegro vivo</i> – <i>attacca</i> – | 0'56 |
| [8] | <i>Andante sostenuto</i> – <i>attacca</i> – | 0'41 |
| [9] | <i>Allegro</i> | 2'52 |

Suite for Violin and Chamber Orchestra (1929)

8'17

orchestration: Yannis Samprovalakis

- | | | |
|------|-------------------------------|------|
| [10] | I. <i>Allegro moderato</i> | 1'20 |
| [11] | II. <i>Moderato maestoso</i> | 2'04 |
| [12] | III. <i>Allegretto vivace</i> | 1'43 |
| [13] | IV. <i>Andante sostenuto</i> | 3'06 |

- 14 **Digenés in his Last Agony / Ο Διγενής ψυχομαχεί** 2'26
Trad., transcribed and harmonized c. 1935 by Nikos Skalkottas;
orchestration: Yannis Samprovalakis
Recording of the voice of Greek Prime Minister
Eleftherios Venizelos made in 1930

Two Marches and Nine Greek Dances (1946–47) 21'23
for the Lyceum Club of Greek Women

- 15 Ancient Greek March. *Maestoso* 2'15
16 March. *Tempo di Marcia (un poco maestoso)* 1'19
17 The Vlach Woman / Η Βλάχα 1'17
18 The Maypole / Το γαϊτανάκι 1'28
19 Mount Pelion Dance / Πηλιορείτικος 1'36
20 High up on Kostilata / Ψηλά στην Κωστηλάτα 1'27
21 Corfiot Dance / Κερκυραϊκός 1'13
22 Up the street / Στην απάνω γειτονίτσα 0'57
23 Λιούλιος / Ο Λιούλιος 5'38
24 Paraskevoúla / Η Παρασκευούλα 2'20
25 Phyoúni / Το φυσούνι 1'48

Tracks 17–25 trad.; orchestrated by Nikos Skalkottas

TT: 69'53

Georgios Demertzis *violin* · **Vassilis Varvaresos** *piano*
Eleftherios Venizelos *voice (historical recording)*
Athens Philharmonia Orchestra
Byron Fidetzis *conductor*

World Première Recordings (Performance materials provided by the Hellenic Music Centre)

The Restoration of a Composer

In 1972, one of my fellow students in Vienna read about the existence of Nikos Skalkottas's book on orchestration. He congratulated me on having read it, as he assumed that such an important book must be known to every Greek person. He was surprised to find out that 23 years after Skalkottas's death the book had remained unpublished. Today (2018), 46 years after that incident and 69 years since the death of the composer, Skalkottas's *Orchestration* still hasn't been published.

The recent discovery of two of the composer's early works which are included on the present recording demonstrates that further scholarly research is still necessary. The main goal of such research must be the rediscovery of other lost works, such as the Second String Quartet or the Cello Concerto and, obviously, the publication of a critical edition of Skalkottas's *Orchestration* and other writings. An equally important aim would be the broader promotion and evaluation of the œuvre of Skalkottas – an evaluation which must extend beyond ideological perceptions or æsthetic obsessions.

Byron Fidetzis

The present release encompasses some unknown aspects of the output of Nikos Skalkottas (1904–49). The composition of musical works in two parallel idioms – tonal and atonal – in combination with experimentation with classical musical forms is one of the most distinctive qualities of Skalkottas's method. The 'neoclassical' Skalkottas goes hand in hand with the 'national' and the 'modernist' composer, the common denominators being perfect architecture of form, harmonic refinement and skilful orchestration – fundamental elements of Skalkottas's personal idiom that were evident throughout his creative career.

The **Sinfonietta in B flat major** is a typical example of the composer's 'neoclassical' side. It was written in 1948, as Skalkottas in the last year of his life rallied his creative forces for a final compositional period. In the Skalkottas Archive there is a practically illegible manuscript score, as well as a full set of orchestral parts in the composer's own hand. It was on the basis of this material that the first recording was attempted in 1985–86 by the Greek

Radio Symphony Orchestra under Byron Fidetzis, who produced the first edited version of the composer's manuscripts. That recording was not followed by any public performances, mainly owing to the problematic nature of the musical material.

In 2004, at the suggestion of Byron Fidetzis, then director of the Athens State Orchestra, the present writer started work on a critical edition of the musical material, on the basis of all the available sources as well as the version by Byron Fidetzis, in preparation for the first public performance of the work in October 2005 by the Athens State Orchestra under Fidetzis.

The *Sinfonietta* (1948) forms a 'neoclassical' diptych with the *Classical Symphony* in A (1947) for wind ensemble, two harps and double basses. The opening movement (*Andante sostenuto – Allegro*) is in sonata form with a slow introduction. The first, folk-like theme is highly original, featuring elements of motivic variation. The second movement (*Andantino triste*) opens with a deeply melancholic song-like theme presented by the nostalgic cor anglais and answered in the first violins. The third movement (*Molto vivace*), which bears the subtitle 'Scherzino', is indeed a miniature scherzo characterized by a merry dance-like rhythm and an ingenious orchestral fugue before its trio. The closing *Vivacissimo* also follows sonata form. At the end, however, and in the midst of a magnificent orchestral tutti, the thematic material of the introduction of the first movement reappears in the brass, imparting a cyclic character to the overall musical form. A noteworthy feature of this movement is its use of the opening of an atonal theme derived from the orchestral introduction of the *Concerto for Violin, Piano and Orchestra* (1930), but in a different framework: transposed a major second down, and now elaborated in a tonal idiom, in contrast to the atonality of 1930.

When Skalkottas left Berlin for Athens around March 1933, thinking that his return to Greece would be temporary, he left behind some seventy works, including the *Suite for Violin and Chamber Orchestra* and the *Concerto for Violin, Piano and Orchestra*. Both are mature compositions, written by a formidable violinist-pianist-composer in Arnold Schoenberg's class; they were premièred on 6th April 1930 at the Berlin Singakademie by the Russian violinist Anatoly Knorre, the dedicatee of the *Suite*, and the Greek pianist Polyxene Mathéy in the double concerto, under the baton of the conductor and composer

Karel Mengelberg. They were probably never performed again, and both works were declared lost in the catalogue prepared by Yannis G. Papaioannou.

In 2010, musicologist Yannis Tselikas discovered entries for autographs of the reductions for violin and piano of these two works, and of fair copies of the violin parts, in the electronic catalogue of the music library of the University at Buffalo in the USA. The Friends of Music Society, through the head of the 'Lilian Voudouri' Music Library of Greece, Mrs Stefania Merakou, secured photocopies of the manuscript sources as well as the copyright in these works. The Hellenic Music Centre was entrusted with their revision, re-orchestration and publication. The first modern performance was given by the musicians heard on the present recording at the Christos Lambrakis Hall of Megaron – the Athens Concert Hall, on 13th February 2018 to celebrate the 20th anniversary of the Music Library of Greece 'Lilian Voudouri' of the Friends of Music Society.

The **Concerto for Violin, Piano and Orchestra** (March 1930) is dominated by a neo-classical perception at the level of both form and orchestration. The basic structural characteristic of this work, however, is the writing in superimposed acoustic layers, a technique that Skalkottas had begun to develop as early as the years 1925–27, during his studies under Philipp Jarnach. In terms of form, perhaps for the first time in Skalkottas's œuvre, the composer gives us a work consisting of five separate parts forming an arch (of the A B C B A type) and performed without breaks. The choice of solo instruments for this double concerto has a historical basis, continuing the tradition of Haydn, Mozart (the unfinished K. Anh. 56/315f), and Mendelssohn, while this particular formal model does not reappear in Skalkottas's other concertos.

There were no clear instructions about the instrumentation in the manuscript of the reduction, apart from a few orchestrational hints, so I resorted to the safe choice of an orchestral ensemble similar to that of another work performed at the 1930 première, the Concertino for piano and orchestra by Arthur Honegger, with the addition of timpani and percussion.

In the case of the **Suite for Violin and Chamber Orchestra** (1929), the aesthetics, the pitch organization and the choice of instrumentation – winds and low strings – evoke works not only by Skalkottas's teacher Schoenberg but also by his other favourites among contemporary composers: Igor Stravinsky, Kurt Weill and Paul Hindemith. The structure of five

brief, densely written movements, in the form of a suite, the economical use of the musical material through free atonal counterpoint and motivic variation, as well as the equal importance of the twelve notes of the chromatic scale (which generally constitute twelve-tone themes, though not always with strict serial elaboration) are already established elements of his compositional technique. At the same time, the irregular rhythmic displacement of short motifs, which leads to ambiguities in the metre, has become an additional characteristic of his music, while the imaginative orchestral accompaniment without violins (to avoid an overlap between the solo instrument and similar timbres) prefigures the future development of Skalkottas as a composer and orchestrator.

Unfortunately, in the case of the Suite for Violin and Chamber Orchestra, only four out of the five movements of the work could be reconstructed: of the fifth movement only the violin part has survived, and any attempt at recreating the piano part would have been speculative. The orchestration of the first four movements, completed in 2015, was based upon a note, in the composer's own hand, on the cover of the violin part, about the instrumentation, and also upon the few yet precious orchestration instructions either in the piano part or in the violin part.

Between June 1934 and January 1935, Nikos Skalkottas collaborated with Melpo Logotheti-Merlier, founder of the Musical Folklore Archive, undertaking to make transcriptions of the musical text of numerous folk songs and instrumental tunes that had been recorded on 78rpm gramophone records. This brought the composer back in touch with Greek traditional music, and – before delivering his work to the Archive – he made copies of the material that he considered worthy of inclusion in his own compositions. He used a number of these themes in his 36 Greek Dances, completed in 1936, while merely harmonizing others for voice and piano. The latter category includes the Cretan traditional song (*rizítiko*) ***Digenés in his Last Agony***, which had been recorded in 1930 by the then Prime Minister of Greece Eleftherios Venizelos (a native of Crete) at the personal request of Melpo Merlier. The recording was made at the Alhambra theatre in Athens with equipment from Pathé. The text is a Cretan variation of the *Death of Digenés*, a song belonging to the Akritic Cycle, widespread all over Greece:

Digenés lies in agony and the earth fears his might
And the stone that will cover him trembles at his sight.
For, where he lies, these brave words he utters:
‘If the earth had steps and the heavens door knockers,
I would climb the steps...’

The orchestration by the present writer, based on Skalkottas’s text and harmonization (transposed down one tone, to match the historical recording of Venizelos’ voice), was completed early in 2015, at the initiative of the National Research Foundation ‘Eleftherios K. Venizelos’ for a Venizelos tribute concert, where the recorded voice of the great statesman was heard for the first time accompanied by the Athens State Orchestra under Byron Fidetzis.

The collaboration between Nikos Skalkottas and the Lykeion ton Ellinidon (Lyceum Club of Greek Women) dates from 1921, when he participated as a violinist in an event organized by the Municipality of Athens at the Athens Municipal Theatre in honour of George, heir to the Greek throne, and his bride Elizabeth of Romania. After the Second World War Skalkottas, by that time a well-known composer and member of the Athens State Orchestra and the Greek National Opera Orchestra, was invited to collaborate with the Lyceum Club not only as an orchestrator and arranger of traditional music but also as a composer of original works for their dance performances. This gave rise to two works: the **Ancient Greek March**, orchestrated in two different versions, for chamber orchestra and for wind ensemble; and the **March**. Both are brief, but otherwise they are very different. The former exemplifies all that was known at the time on the subject of ancient Greek music theory and practice: modality, use of drones and parallel fourths and fifths, the use of the flute, the oboe, the trumpet and the harp in imitation of ancient Greek musical instruments (aulos, salpinx, lyre etc.). In the latter, on the other hand, the rhythmic and orchestrational clichés of the march genre are used to the full. Unfortunately, no full orchestral score has survived for the second march; there is only a reduction for piano and isolated instrument parts. These do not include any horn parts, but Skalkottas invariably made use of the two horns in the Lyceum Club orchestra. Consequently a discreet attempt has been made to restore and complement the score, without interfering with the content and the style of the work.

Besides these two original compositions for chamber orchestra, Skalkottas arranged some songs for the Club's female chorus, and orchestrated an extensive series of **Greek Dances** for chamber orchestra. The present recording includes nine of those dances, which were found in the Musical Archive of the Club as separate instrumental parts in the composer's own writing. These were located and restored by the present writer during the periods 1999–2002 and 2010–11, while the first contemporary performance was given in 2011 at the Nikos Skalkottas Hall of Megaron – The Athens Concert Hall by the Athens State Orchestra under Byron Fidetzis, on the occasion of the 100th anniversary of the Lyceum Club.

The thematic material, the harmonization and the accompaniment of the Greek Dances are not the work of Skalkottas himself. For the most part, the composer followed the collection *Greek Dances* (Athens, 1940) compiled by Charalambos Sakellariou, the Lyceum Club's famous dance master. This collection includes 50 Greek dances harmonized and arranged for piano (or voice and piano) by conductor Totis Karalivanos. With very few exceptions, Skalkottas's interventions are not structural. The orchestration is simple, functional, and in no way reminiscent of his 36 Greek Dances. Nevertheless, his quest for a 'Greek tone colour' through the use of ornamentation and an idiomatic orchestration technique reveals a refined aesthetic approach belonging to a highly experienced and talented musician.

© *Yannis Samprovalakis 2018*

Georgios Demertzis was born in Chalkida; he studied the violin with Stelios Kafandaris and Max Rostal. He founded the New Hellenic Quartet, an internationally acclaimed ensemble dedicated almost completely to Greek music, which performed in prestigious venues all over the world for twenty years. He has made numerous recordings as a soloist and chamber musician, championing the works of composers including Skalkottas, Theodorakis, Sissilianos, Respighi and Carl Nielsen. He has worked as a violin teacher at Lawrence University in the USA and maintains a busy teaching schedule at the University of Athens (Master of Arts in Violin Performance programme).

Vassilis Varvaresos is considered to be one of the leading Greek pianists of his generation. He has performed in such prestigious halls as the Tonhalle in Zurich, the Salle Gaveau in Paris, the Concertgebouw in Amsterdam, the Musikverein in Vienna and Carnegie Hall in New York City. First Prize Winner of the coveted Young Concert Artists International Auditions, Vassilis Varvaresos has performed extensively in the United States, including at the White House for President Barack Obama.

The **Athens Philharmonia Orchestra** was founded in November 2016. Its aim is to contribute in a systematic way to the discovery, study, revival, performance and recording of works of modern Greek art music. A significant proportion of the music performed by the orchestra has been discovered and edited through important scholarly research at the musicology departments of Greek Universities. The orchestra's concerts always include works by Greek composers as well as international repertoire. Many of the works performed by the orchestra are world premières or recorded for the first time. The orchestra's president is Dr Nikos Maliaras, professor of musicology at the University of Athens and director of the Laboratory for the Study of Modern Greek Art Music. The orchestra's artistic director is Byron Fidetzis, who is widely known for his research into Greek music.

Byron Fidetzis was born in Thessaloniki. He completed his cello and orchestra conducting studies at the Hochschule für Musik in Vienna. He has been artistic director of the Ural Philharmonic Orchestra (Yekaterinburg, Russia), Pazardzhik Symphony Orchestra (Bulgaria), Greek National Opera and Thessaloniki City Symphony Orchestra. He was permanent conductor of the Athens State Orchestra from 1987 until 2004 and its artistic director from 2004 until 2011, and has been artistic director of Athens Philharmonia Orchestra since its foundation in 2016. He has recorded more than 40 CDs of music by Greek composers, including many works by Skalkottas.

Η Αποκατάσταση Ενός Συνθέτη

Το 1972 ένας ξένος συμφοιτητής μου στη Βιέννη πληροφορήθηκε την ύπαρξη του συγγράμματος περί ενορχηστρώσεως του Νίκου Σκαλκώτα. Με μακάριζε γιατί εγώ το διάβασα, αφού θεωρούσε ότι, γραμμένο προφανώς στα ελληνικά, ήταν σ' εμάς κοινός τόπος. Έκπληκτος μάθαινε ότι, 23 χρόνια μετά το θάνατο του Σκαλκώτα, το σύγγραμμα παρέμενε ανέκδοτο και απρόσιτο. Σήμερα (2018), 46 χρόνια μετά το περιστατικό και 69 από την εκδημία του συνθέτη, η Ενορχήστρωση παραμένει ακόμα ανέκδοτη.

Η πρόσφατη ανεύρεση των δύο πρώιμων έργων του Σκαλκώτα που περιλαμβάνει το ανά χείρας cd καταδεικνύει πόσο απαραίτητη παραμένει η περαιτέρω έρευνα. Κύριος στόχος της, η ανεύρεση χαμένων έργων όπως το 2ο κουαρτέτο εγχόρδων ή το κοντσέρτο και η σονάτα για βιολοντσέλλο και αυτονόητα η κριτική έκδοση της Ενορχηστρώσεως και των κειμένων του. Παράλληλος και εξίσου σημαντικός στόχος, η περαιτέρω πρόσληψη και αποτίμηση της συνολικής πλέον σκαλκωτικής δημιουργίας που πρέπει να πραγματοποιηθεί πέραν ιδεολογικών αντιλήψεων και αισθητικών εμμονών.

Βύρων Φιδετζής

Η παρούσα δισκογραφική παραγωγή παρουσιάζει άγνωστες πτυχές της συνθετικής δημιουργίας του Νίκου Σκαλκώτα (1904–1949), που έρχονται να συμπληρώσουν τον ήδη μακρύ κατάλογο της BIS. Η σύνθεση μουσικών έργων σε δύο παράλληλους ηχητικούς κόσμους, της τονικής και της ατονικής μουσικής, σε συνδυασμό με τον πειραματισμό πάνω σε κλασικές μουσικές φόρμες, αποτελεί το βασικό στοιχείο της ιδιαιτερότητας αυτού του συνθέτη. Ο «νεοκλασικός» Σκαλκώτας συμπορεύεται με τον «εθνικό» και τον «μοντερνιστή», με κοινούς παρονομαστές την τέλεια αρχιτεκτονική της μορφής, την αρμονική εκλέπτυνση και την ενορχηστρωτική δεξιοτεχνία, θεμελιώδη στοιχεία της προσωπικής του γλώσσας που τον ακολουθούν σε ολόκληρη τη δημιουργική του πορεία.

Η **Μικρή Συμφωνία σε σι ύφεση μείζονα** είναι ένα τυπικό δείγμα της «νεοκλασικής» πλευράς του συνθέτη. Το έργο γράφτηκε το 1948, χρονιά που ο συνθέτης ανασυντάσσει τις δημιουργικές του δυνάμεις, πριν προχωρήσει στα έργα της τελευταίας συνθετικής του

περιόδου, η οποία συμπίπτει και με την τελευταία χρονιά της ζωής του. Στο Αρχείο Σκαλκώτα φυλάσσεται μια εξαιρετικά δυσανάγνωστη χειρόγραφη παρτιτούρα και ένα πλήρες υλικό ορχήστρας, γραμμένο από τον ίδιο τον συνθέτη. Από αυτό το υλικό επιχειρήθηκε και έγινε η πρώτη ηχογράφηση στο στούντιο της Συμφωνικής Ορχήστρας της ΕΡΤ, από την Ορχήστρα της Ελληνικής Ραδιοφωνίας υπό τον αρχιμουσικό Βύρωνα Φιδετζή, ο οποίος επιμελήθηκε την πρώτη διόρθωση των χειρογράφων του συνθέτη. Τα δύο πρώτα μέρη ηχογραφήθηκαν στις 21.11.1985, ενώ τα δύο τελευταία στις 13-21.3.1986. Έκτοτε το έργο δεν είχε την τύχη να παρουσιαστεί δημόσια, κυρίως λόγω του προβληματικού μουσικού υλικού του.

Το 2004, έπειτα από πρόταση του Βύρωνα Φιδετζή, διευθυντή τότε της Κρατικής Ορχήστρας Αθηνών, ο γράφων ανέλαβε και πραγματοποιήσε το δύσκολο έργο της κριτικής επιμέλειας του μουσικού υλικού, με βάση όλες τις διαθέσιμες πηγές, αλλά και την προγενέστερη εργασία του Β. Φιδετζή, επ' ευκαιρία της πρώτης δημόσιας εκτέλεσης του έργου από την Κρατική Ορχήστρα Αθηνών, υπό τη διεύθυνση του Β. Φιδετζή (Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, 8.10.2005).

Η Μικρή Συμφωνία (1948) αντιπαραβάλλεται στην Κλασική Συμφωνία σε λα (1947), για ορχήστρα πνευστών οργάνων, δύο άρπες και βαθύχορδα, με την οποία συναποτελεί ένα «νεοκλασικό» δίπτυχο. Το πρώτο μέρος (Andante sostenuto – Allegro) ακολουθεί τη φόρμα σονάτας με αργή εισαγωγή. Μεγάλη πρωτοτυπία παρουσιάζει το πρώτο, δημοτικοφανές, θέμα του, όπου εμφανίζονται στοιχεία μοτιβικής παραλλαγής, η οποία επιτυγχάνεται με τη χρήση «μετατροπιών». Το δεύτερο μέρος (Andantino triste) βασίζεται σε ένα βαθιά λυπητερό τραγούδι που αποδίδεται με εσωτερικότητα από το νοσταλγικό σόλο του αγγλικού κόρνου και τα εύστοχα σχόλια του πρώτου βιολιού. Το τρίτο μέρος (Molto vivace), που φέρει και τον υπότιτλο Scherzino, είναι πράγματι μια σκέρτσο-μινιατούρα που χαρακτηρίζεται από εύθυμο χορευτικό ρυθμό και μια ιδιοφυή ορχηστρική φούγκα πριν το Trio. Το Finale (Vivacissimo) ακολουθεί κι αυτό τη φόρμα σονάτας. Στο τέλος του, όμως, και μέσα σε έναν μεγαλειώδη ορχηστρικό ήχο (tutti), επανεμφανίζεται στα χάλκινα πνευστά το θεματικό υλικό της εισαγωγής του πρώτου μέρους, προσδίδοντας κατ' αυτόν τον τρόπο κυκλικό χαρακτήρα στη μουσική μορφή. Το εύρημα του τελευταίου αυτού μέρους αποτελεί η μεταμορφωμένη χρήση της κεφαλής ενός ατονικού θέματος που προέρχεται από την ορχηστρική εισαγωγή του Κοντσέρτου για βιολί, πιάνο και ορχήστρα (1930), σε ένα όμως εντελώς διαφορετικό

ηχητικό πλαίσιο: μετατονισμένο μία δεύτερη μεγάλη χαμηλότερα και επεξεργασμένο σε τονικό πλέον και όχι ατονικό ιδίωμα, όπως αυτό του 1930.

Η Σουίτα για βιολί και μικρή ορχήστρα (1929) και το Κοντσέρτο για βιολί, πιάνο και ορχήστρα (1930) είναι δύο από τα περίπου εβδομήντα έργα που ο συνθέτης άφησε πίσω του στο Βερολίνο γύρω στον Μάρτιο του 1933, νομίζοντας ότι η επιστροφή του στην Αθήνα θα ήταν προσωρινή. Και τα δύο έργα είναι ώριμες συνθέσεις, γραμμένες από έναν δεινό βιολονίστα-πιανίστα-συνθέτη κατά την περίοδο μαθητείας του στην τάξη του Άρνολντ Σάιμπεργκ· παρουσιάστηκαν για πρώτη φορά δημόσια στις 6 Απριλίου 1930 στη Singakademie του Βερολίνου, με σολίστες τον Ρώσο βιολονίστα και αρχιμουσικό Anatol[y] Kporre, στον οποίο μάλιστα αφιέρωσε τη Σουίτα, και την Ελληνίδα πιανίστα Πολυξένη Ματέυ στο διπλό κοντσέρτο, όλα υπό τη διεύθυνση του αρχιμουσικού και συνθέτη Karel Mengelberg. Έκτοτε τα έργα πιθανότατα δεν ξαναπαρουσιάστηκαν.

Το 2010, ο μουσικολόγος Γιάννης Τσελίκας εντόπισε καταχωρίσεις αυθεντικών χειρογράφων της αναγωγής των δύο αυτών έργων για σολίστες και πιάνο, καθώς και των καθαρογραμμένων παρτών του βιολιού, στον ηλεκτρονικό κατάλογο της Βιβλιοθήκης του Μουσικού Τμήματος του Πολιτειακού Πανεπιστημίου της Νέας Υόρκης στο Μπάφαλο των ΗΠΑ (University at Buffalo, The State University of New York). Και τα δύο αυτά έργα αναφέρονταν στον κατάλογο του Γιάννη Γ. Παπαϊωάννου ως χαμένα. Ο Σύλλογος Οι Φίλοι της Μουσικής, διά της διευθύντριας της Μεγάλης Μουσικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος «Λίλιαν Βουδούρη», κυρίας Στεφανίας Μεράκου, μερίμνησε ώστε να εξασφαλιστούν όχι μόνο τα φωτοαντίγραφα των χειρόγραφων πηγών, αλλά και τα πνευματικά δικαιώματα των έργων. Στη συνέχεια ανέθεσε την επιμέλεια της έκδοσης και την επανενορχήστρωσή τους στο Κέντρο Ελληνικής Μουσικής με στόχο τη δημόσια παρουσίαση και την ηχογράφηση αυτών των χαμένων ψηφίδων του ελληνικού πολιτισμού. Η πρώτη σύγχρονη δημόσια παρουσίαση έγινε στις 13 Φεβρουαρίου 2018 στην Αίθουσα «Χρήστος Λαμπράκης» του Μεγάλου Μουσικής Αθηνών από τους συντελεστές της παρούσας ηχογράφησης για τον εορτασμό της επετείου των 20 χρόνων από την ίδρυση της Μεγάλης Μουσικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος «Λίλιαν Βουδούρη» του Συλλόγου των Φίλων της Μουσικής.

Στο Κοντσέρτο για βιολί, πιάνο και ορχήστρα (Μάρτιος 1930), δεσπόζει μία νεοκλασική αντίληψη τόσο στο επίπεδο της φόρμας όσο και της ενορχήστρωσης. Βασικό όμως δομικό

χαρακτηριστικό του έργου είναι η γραφή σε επάλληλα ηχητικά στρώματα, τεχνική υφής που ο Σκαλκώτας αρχίζει να αναπτύσσει ήδη από τα χρόνια των σπουδών του με τον Philipp Jarnach (1925-1927). Στο θέμα της φόρμας, ίσως για πρώτη φορά μέχρι τότε, ο συνθέτης μας παραδίδει ένα συνεχόμενο έργο που χωρίζεται σε επί μέρους πέντε ενότητες, στο πλαίσιο μίας αφιδωτής μορφής (τύπου Α Β Γ Β Α), οι οποίες εκτελούνται χωρίς ενδιάμεσες διακοπές. Η επιλογή των σολιστικών οργάνων του διπλού αυτού κοντσέρτου έχει ιστορική βάση, ως συνέχεια των αντίστοιχων έργων των Haydn, Mozart και Mendelssohn, ενώ το συγκεκριμένο μορφολογικό πρότυπο δεν το ξανασυναντούμε στα υπόλοιπα κοντσέρτα του Σκαλκώτα. Το περιεχόμενο δεν παύει να διερευνά τα όρια της πολυεπίπεδης ελεύθερης ατονικής γραφής χρησιμοποιώντας ισότιμα τους δώδεκα φθόγγους της χρωματικής κλίμακας, χωρίς την αυστηρή χρήση δωδεκάφθογγων σειρών, αλλά σε ένα ιδιότυπο φλερτ με την τονικότητα.

Για τη διανομή της ορχήστρας δεν υπήρχαν σαφείς οδηγίες στο χειρόγραφο της αναγωγής, παρά μόνο λιγοστές ενορχηστρωτικές ενδείξεις, κι έτσι προτιμήθηκε τελικά η ασφαλής επιλογή να χρησιμοποιηθεί κατά βάση ένα ορχηστρικό σύνολο παρόμοιο με αυτό ενός άλλου έργου του προγράμματος της πρώτης εκτέλεσης και, συγκεκριμένα, αυτό του Concertino για πιάνο και ορχήστρα του Arthur Honegger (1924), με την προσθήκη τυμπάνων και κρουστών.

Στη **Σουίτα για βιολί και μικρή ορχήστρα** (1929), η αισθητική του έργου, η οργάνωση του φθογγικού υλικού και η διανομή της ορχήστρας, η οποία βασίζεται στα πνευστά και στα χαμηλά έγχορδα, παραπέμπουν όχι μόνο σε έργα του δασκάλου του, Άρνολντ Σάινμπεργκ, αλλά και σε άλλους αγαπημένους του συνθέτες της εποχής, όπως ο Ιγκόρ Στραβίνσκι, ο Κουρτ Βάλι και ο Πάουλ Χίντεμιτ. Η σπονδυλωτή διάρθρωση πέντε σύντομων μερών, πυκνής γραφής, σε μορφή σουίτας, η εξαντλητική οικονομία του μουσικού υλικού μέσα από τη χρήση ελεύθερης ατονικής αντίστιξης και μοτιβικών παραλλαγών, καθώς και η ισότιμη αλλά ελεύθερη μεταχείριση των δώδεκα φθόγγων της χρωματικής κλίμακας, είναι ήδη αναπόσπαστα στοιχεία της συνθετικής του τεχνικής σε δομικό επίπεδο. Παράλληλα, η ακανόνιστη χρονική μετατόπιση σύντομων ρυθμικών μοτίβων, η οποία οδηγεί σε αμφισημία του μουσικού μέτρου, έχει αναπτυχθεί σε ένα ακόμη χαρακτηριστικό της μουσικής του, ενώ η ευφάνταστη και λειτουργικά ανεξάρτητη συνοδεία της ορχήστρας, χωρίς τη χρήση βιολίων, ώστε να μην υπάρχει επικάλυψη του σολιστικού οργάνου από ομοειδή ηχοχρώματα, προοιωνίζεται τη μελλοντική εξέλιξη του δημιουργού ως συνθέτη και ενορχηστρωτή.

Δυστυχώς, για τη Σουίτα για βιολί και μικρή ορχήστρα, μόνο τα τέσσερα από τα πέντε συνολικά μέρη του έργου κατέστη εφικτό να αναπλασθούν, διότι από το πέμπτο μέρος (Finale) σώζεται μόνο το μέρος του βιολιού, και κάθε προσπάθεια συμπλήρωσης του πιάνου θα ήταν παρακινδυνευμένη. Η ενορχήστρωση στα πρώτα τέσσερα μέρη ολοκληρώθηκε το 2015, και έγινε με βάση την ιδιόχειρη σημείωση του Σκαλκώτα για τη διανομή των οργάνων της ορχήστρας στο εξώφυλλο της άρτας του βιολιού, καθώς και από τις ελάχιστες, μα πολύτιμες, ενορχηστρωτικές ενδείξεις είτε στο μέρος του πιάνου είτε στο μέρος του βιολιού, και πάντοτε με απόλυτο σεβασμό προς το συνθετικό και ενορχηστρωτικό του ύφος.

Την περίοδο μεταξύ Ιουνίου 1934 και Ιανουαρίου 1935, ο Νίκος Σκαλκώτας συνεργάστηκε με την ιδρύτρια του Μουσικού Λαογραφικού Αρχείου Μέλπω Λογοθέτη-Μερλιέ, αναλαμβάνοντας την καταγραφή του μουσικού κειμένου πλήθους δημοτικών τραγουδιών και οργανικών σκοπών που είχαν προηγουμένως ηχογραφηθεί σε δίσκους γραμμοφώνου των 78 στροφών. Μέσα από αυτή την καταγραφή, ο συνθέτης ξαναήρθε σε επαφή με την ελληνική παραδοσιακή μουσική, ενώ –πριν παραδώσει την εργασία του στο Αρχείο– κρατούσε αντίγραφα του υλικού που θεωρούσε άξιο προς επεξεργασία στις δικές του συνθέσεις. Αρκετά από αυτά τα θέματα τα χρησιμοποίησε στους 36 Ελληνικούς Χορούς, η σύνθεση των οποίων ολοκληρώθηκε το 1936, ενώ άλλα απλώς τα εναρμόνισε σε μία συνοπτική γραφή για φωνή και πιάνο. Ανάμεσα στα θέματα της δεύτερης κατηγορίας συμπεριλαμβάνεται και το ριζίτικο κρητικό παραδοσιακό τραγούδι **Ο Διγενής ψυχομαχεί**, το οποίο είχε ηχογραφηθεί το 1930 με τη φωνή του τότε Πρωθυπουργού της Ελλάδας Ελευθερίου Βενιζέλου, ύστερα από προσωπική παράκληση της Μέλπως Μερλιέ. Η ηχογράφηση έγινε στο θέατρο Αλάμπρα της οδού Χαλκοκονδύλη με μηχανήματα της εταιρίας Pathé. Το κείμενο του συγκεκριμένου ριζιτικού αποτελεί την κρητική παραλλαγή του πανελληνίως διαδεδομένου δημοτικού τραγουδιού του ακριτικού κύκλου *Ο θάνατος του Διγενή*:

Ο Διγενής ψυχομαχεί κι η γης τόνε τρομάσσει
κι η πλάκα τον ανατριχιά που θα τόνε σκεπάσει.
Γιατί εκεία που κείτεται λόγια αντρειωμένα λέει:
«να 'χεν η γης πατήματα κι ουρανός κερκέλια
να πάτουν τα πατήματα...»

Η ενορχήστρωση του γράφοντος βασίστηκε στην καταγραφή και εναρμόνιση του Νίκου Σκαλκώτα (σε μεταφορά έναν τόνο χαμηλότερα, ώστε να ταιριάζει με την ιστορική ηχογράφιση της φωνής του Ελευθερίου Βενιζέλου) και ολοκληρώθηκε τις πρώτες μέρες του 2015, ύστερα από πρωτοβουλία του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος» για μία συναυλία-αφιέρωμα στον Βενιζέλο (Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, 9.1.2015), όπου για πρώτη φορά ακούστηκε η ηχογραφημένη φωνή του Εθνάρχη με τη συνοδεία της Κρατικής Ορχήστρας Αθηνών, υπό τη διεύθυνση του Βύρωνος Φιδετζή.

Η συνεργασία του Νίκου Σκαλκώτα με το Λύκειο των Ελληνίδων χρονολογείται από το 1921, όταν για πρώτη φορά συμμετέχει ως βιολονίστας σε μία εκδήλωση του Δήμου Αθηναίων στο Δημοτικό Θέατρο Αθηνών προς τιμήν του νεόνυμφου διαδοχικού ζεύγους Γεωργίου και Ελισάβετ της Ρουμανίας. Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ο Σκαλκώτας, γνωστός πλέον συνθέτης και μουσικός-μέλος της Κρατικής Ορχήστρας Αθηνών και της Ορχήστρας της Εθνικής Λυρικής Σκηνής, καλείται να συνεργαστεί με το Λύκειο ως ενορχηστρωτής-διασκευαστής παραδοσιακής μουσικής, αλλά και ως συνθέτης πρωτότυπης μουσικής για τις ανάγκες των χορευτικών παραστάσεων του Λυκείου. Έτσι γεννούνται τελικά δύο έργα: το **Αρχαίον έλληνικόν έμβατήριον**, το οποίο μάλιστα ενορχηστρώθηκε σε δύο διαφορετικές εκδοχές, α) για μικρή ορχήστρα και β) για ορχήστρα πνευστών, και το **Έμβατήριο**. Και τα δύο εμβατήρια είναι σύντομα, αλλά τελείως διαφορετικά μεταξύ τους: στο πρώτο (Αρχαίον έλληνικόν έμβατήριον) συνοψίζονται όλα τα βασικά χαρακτηριστικά της εποχής του σε σχέση με τη γνώση του δυτικού κόσμου για την αρχαία ελληνική μουσική θεωρία και πράξη: τροπικότητα, χρήση ισοκρατιμάτων, παράλληλη κίνηση διαστημάτων τετάρτης ή πέμπτης καθαρώς, χρήση οργάνων όπως το φλάουτο, το όμποε, η τρομπέτα και η άρπα κατ' απομίμηση των αντίστοιχων αρχαίων ελληνικών μουσικών οργάνων (αυλός, σάλπιγγα, λύρα κ.λπ.), ενώ στο δεύτερο (Έμβατήριο) σχεδόν εξαντλούνται τα ρυθμικά και ενορχηστρωτικά «κλισέ» του είδους. Δυστυχώς, στο δεύτερο εμβατήριο δεν σώζεται πλήρης παρτιτούρα ορχήστρας, παρά μόνο σύμπτυξη για πιάνο και μεμονωμένες πάρτες οργάνων. Επειδή τα μέρη των δύο κόρνων (που πάντοτε χρησιμοποιούσε ο συνθέτης στην ορχήστρα του Λυκείου) δεν βρέθηκαν, έγινε μια προσπάθεια διακριτικής αποκατάστασης-συμπλήρωσης που ωστόσο δεν αλλοιώνει το περιεχόμενο και το ύφος του έργου.

Εκτός από τις δύο αυτές πρωτότυπες συνθέσεις για μικρή ορχήστρα, ο Σκαλκώτας

επεξεργάστηκε ορισμένα τραγούδια για τη γυναικεία χορωδία του Λυκείου και ενορχήστρωσε μία εκτεταμένη σειρά **ελληνικών χορών** για μικρή ορχήστρα. Από αυτούς τους χορούς, στην παρούσα ηχογράφηση περιλαμβάνονται μόνο οι εννέα που βρέθηκαν πλήρεις στο Μουσικό Αρχείο του Λυκείου των Ελληνίδων στην Αθήνα σε αυθεντικά χειρόγραφα του συνθέτη σε μορφή μικρών αποκομμάτων με το μέρος κάθε οργάνου χωριστά. Ο εντοπισμός των χειρογράφων και η αποκατάσταση της παρτιτούρας έγινε από τον γράφοντα κατά τις περιόδους 1999-2002 και 2010-2011, ενώ η πρώτη σύγχρονη εκτέλεση έγινε στις 14.4.2011 στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών (Αίθουσα Νίκος Σκαλκώτας) από την Κρατική Ορχήστρα Αθηνών και αρχιμουσικό τον Βύρωνα Φιδετζή, με αφορμή τον εορτασμό των εκατό χρόνων λειτουργίας του Λυκείου των Ελληνίδων.

Το θεματικό υλικό, η εναρμόνιση και η συνοδεία των Ελληνικών Χορών δεν αποτελεί προϊόν επεξεργασίας του ίδιου του Σκαλκώτα. Ο συνθέτης ακολούθησε ως επί το πλείστον την έκδοση «Ελληνικοί Χοροί» (Αθήνα, 1940) του περίφημου χοροδιδασκάλου του Λυκείου των Ελληνίδων Χαράλαμπου Σακελλαρίου. Η συλλογή αυτή περιλαμβάνει 50 ελληνικούς χορούς εναρμονισμένους και διασκευασμένους για πιάνο (ή για φωνή και πιάνο) από τον αρχιμουσικό Τότη Καραλίβανο. Οι επεμβάσεις του Σκαλκώτα δεν είναι δομικές, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων. Η ενορχήστρωση είναι απλή, λειτουργική και σε καμία περίπτωση δεν θυμίζει τους 36 Ελληνικούς Χορούς του. Ωστόσο, η αναζήτηση του «ελληνικού ηχοχρώματος», μέσω των καλλωπιστικών ετεροφωνικών στοιχείων και της ιδιωματικής ενορχηστρωτικής του τεχνικής, δείχνει μιαν εκλεπτυσμένη αισθητική αντίληψη, η οποία θα μπορούσε να έλθει μόνο από το χέρι ενός τόσο έμπειρου και ταλαντούχου μουσικού.

© *Γιάννης Σαμπαροβάκης, 2018*

Γιώργος Δεμερτζής

Γεννημένος στην Χαλκίδα, σπούδασε βιολί με τον Στέλιο Καφαντάρη και τον Max Rostal. Ίδρυσε το Νέο Ελληνικό Κουαρτέτο το οποίο στην εικοσαετή δράση του συνδέθηκε με την καταγραφή και διάδοση της Ελληνικής μουσικής δημιουργίας. Ένα μεγάλο μέρος της συνολικής του δράσης ως σολίστ, ή ως συμμετοχή σε σύνολα δοματίου είναι ηχογραφημένο και κυκλοφορεί παγκοσμίως προβάλλοντας το έργο του Σκαλκώτα, του Θεοδωράκη, του

Σισιλιάνου ή του Respighi και του Karl Nielsen ανάμεσα σε άλλους. Δίδαξε βιολί στο Lawrence University στις ΗΠΑ. Σήμερα, συνεχίζει την διδακτική του δραστηριότητα στην Ελλάδα έχοντας αναλάβει και το μεταπτυχιακό τμήμα του βιολιού στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Βασίλης Βαρβαρέσος

Ο Βασίλης Βαρβαρέσος θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους Έλληνες πιανίστες της γενιάς του. Έχει εμφανιστεί σε σημαντικές αίθουσες συναυλιών, όπως η Tonhalle στη Ζυρίχη, η Salle Gaveau στο Παρίσι, το Concertgebouw του Άμστερνταμ, η Musikverein στη Βιέννη και το Carnegie Hall στη Νέα Υόρκη. Έχοντας κερδίσει το πρώτο βραβείο του Young Concert Artists International Auditions, ο Βασίλης Βαρβαρέσος έχει πολλές εμφανίσεις στις Ηνωμένες Πολιτείες, ενώ έχει εμφανιστεί και στον Λευκό Οίκο, ενώπιον του τέως Προέδρου Barack Obama.

Φιλαρμόνια Ορχήστρα Αθηνών

Η Φιλαρμόνια ιδρύθηκε τον Νοέμβριο του 2016 με στόχο να εκτελεί, να ηχογραφεί και εν γένει να προβάλλει την έντεχνη μουσική που δημιουργήθηκε από Έλληνες ή ελληνικής καταγωγής συνθέτες. Σημαντικό μέρος των έργων που εκτελούνται από την ορχήστρα έχει ανακαλυφθεί και αποκατασταθεί από την μουσικολογική έρευνα που υλοποιείται με διάφορες μορφές και σε διάφορα επίπεδα στα ελληνικά πανεπιστήμια. Πρόεδρος της ορχήστρας είναι ο Καθηγητής Μουσικολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και Διευθυντής του Εργαστηρίου Μελέτης της Νεοελληνικής Μουσικής, Νίκος Μαλιάρας. Την Καλλιτεχνική Διεύθυνση της Ορχήστρας ανέλαβε ο διεθνώς καταξιωμένος μάεστρος, και πολύ γνωστός για την έρευνά του στο πεδίο της Νεοελληνικής Μουσικής, Βύρων Φιδετζής. Στις συναυλίες περιλαμβάνεται πάντοτε τουλάχιστον ένα ελληνικό έργο, όπως και έργα του διεθνούς ρεπερτορίου. Έχει ερμηνεύσει πολλά έργα Ελλήνων συνθετών σε πρώτη παγκόσμια εκτέλεση.

Βύρων Φιδετζής

Γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη και ολοκλήρωσε τις μουσικές του σπουδές στη Μουσική Ακαδημία της Βιέννης αποκτώντας τα διπλώματα βιολοντσέλου και διεύθυνσης ορχήστρας. Έχει εμφανιστεί σε πολλές χώρες (Ευρώπη, Ασία, Αμερική, Αφρική), προβάλλοντας σταθερά τη νεοελληνική δημιουργία, την οποία και δισκογράφησε συστηματικά. Διετέλεσε μόνιμος αρχιμουσικός των: ΕΛΣ, ΚΟΑ, επικεφαλής αρχιμουσικός στις ορχήστρες Κρατική Φιλαρμονική Ουραλίων (Αικατερίνμπουργκ Ρωσίας), Συμφωνική Ορχήστρα Πάζαρτζικ (Βουλγαρίας) και καλλιτεχνικός υπεύθυνος της ΣΟ Δήμου Θεσσαλονίκης. Χρημάτισε Καλλιτεχνικός Διευθυντής της ΚΟΑ (2004–2011). Από τον Νοέμβριο 2016 είναι Καλλιτεχνικός Διευθυντής στη Φιλαρμόνια Ορχήστρα Αθηνών. Τιμήθηκε από την Ακαδημία Αθηνών (1975), την Ένωση Ελλήνων Κριτικών Θεάτρου και Μουσικής (2000 και Μέγα Βραβείο Μουσικής 2016), και από άλλους φορείς. Εξελέγη επίτιμο μέλος της Ενώσεως Ελλήνων Μουσουργών (1986). Το 2010 αναγορεύτηκε επίτιμος διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Das vorliegende Album widmet sich einigen unbekannten Aspekten des Schaffens von Nikos Skalkottas (1904–1949). Zu den charakteristischsten Eigenschaften von Skalkottas' Kompositionsästhetik gehören das Komponieren in zwei parallelen Idiomen – tonal und atonal – sowie der experimentelle Umgang mit klassischen Musikformen. Der „neoklassizistische“ Skalkottas geht Hand in Hand mit dem „nationalen“ und dem „modernen“ Komponisten; gemein ist ihnen die vollkommene formale Architektur, die harmonische Raffinesse und die kunstvolle Instrumentation – grundlegende Elemente von Skalkottas' Musiksprache während seiner gesamten Schaffenszeit.

Die **Sinfonietta B-Dur** ist ein typisches Beispiel für die „neoklassizistische“ Seite des Komponisten. Sie entstand 1948, als Skalkottas in seinem letzten Lebensjahr seine Schaffenskraft für eine letzte Phase des Komponierens bündelte. Im Skalkottas-Archiv befindet sich ein praktisch unleserliches Partiturmanuskript sowie ein kompletter Orchesterstimmensatz von der Hand des Komponisten. Auf Grundlage dieses Materials legte das Griechische Radio-Symphonieorchester 1985/86 unter Byron Fidetzis, dem Herausgeber der ersten Edition des Manuskripts, die Ersteinspielung vor. Dieser Aufnahme folgten keine öffentlichen Aufführungen, was vor allem auf die Problematik des musikalischen Materials zurückzuführen ist.

Auf Anregung von Byron Fidetzis, dem damaligen Leiter des Staatsorchester Athen, nahm der Autor dieser Zeilen 2004 im Vorfeld der ersten öffentlichen Aufführung des Werks im Oktober 2005 durch das Staatsorchester Athen unter Fidetzis die Arbeit an einer kritischen Edition des Materials auf Grundlage aller verfügbarer Quellen sowie der Fassung von Byron Fidetzis auf.

Die Sinfonietta (1948) bildet mit der Klassischen Symphonie in A (1947) für Bläserensemble, zwei Harfen und Kontrabässe ein „neoklassizistisches“ Diptychon. Der Eröffnungssatz (*Andante sostenuto – Allegro*) ist ein Sonatenhauptsatz mit langsamer Einleitung. Das erste, volkstümliche Thema ist sehr originell und enthält Elemente motivischer Variation. Der zweite Satz (*Andantino triste*) beginnt mit einem hochmelancholischen Liedthema, das vom nostalgischen Englischhorn präsentiert und von den Ersten Geigen beantwortet wird. Der dritte Satz (*Molto vivace*) trägt den Untertitel „Scherzino“ und ist in der Tat ein Miniaturscherzo, das sich durch einen fröhlichen Tanzrhythmus und eine geniale Orchester-

fuge auszeichnet, bevor das Trio beginnt. Auch das abschließende *Vivacissimo* folgt der Sonatenform. Am Ende taucht jedoch inmitten eines prachtvollen Orchester-Tutti das thematische Material der Einleitung des ersten Satzes in den Bläsern wieder auf und verleiht der musikalischen Gesamtform zyklischen Charakter. Bemerkenswert an diesem Satz ist u.a., dass er auf den Beginn eines atonalen Themas zurückgreift, das der Orchestereinleitung des Konzerts für Violine, Klavier und Orchester (1930) entstammt, hier aber in anderem Zusammenhang steht: Eine große Sekunde heruntertransponiert, wird es trotz seiner atonalen Herkunft tonal verarbeitet.

In der Annahme, seine Rückkehr nach Griechenland werde nur vorübergehend sein, brach Skalkottas wohl im März 1933 von Berlin nach Athen auf und ließ etwa siebzig Werke zurück, darunter die Suite für Violine und Kammerorchester sowie das Konzert für Violine, Klavier und Orchester. Beides sind reife Kompositionen, geschrieben von einem hervorragenden Geiger-Pianisten-Komponisten aus Arnold Schönbergs Klasse; sie wurden am 6. April 1930 an der Berliner Singakademie von dem russischen Geiger Anatoli Knorre (dem Widmungsträger der Suite) und, im Doppelkonzert, der griechischen Pianistin Polyxene Mathéy unter Leitung des Dirigenten und Komponisten Karel Mengelberg uraufgeführt. Weitere Aufführungen sind nicht nachweisbar; beide Werke wurden in dem von Yannis G. Papaioannou erstellten Werkverzeichnis als verloren erklärt.

Im Jahr 2010 entdeckte der Musikwissenschaftler Yannis Tselikas, dass im elektronischen Katalog der Musikbibliothek der Universität Buffalo in den USA Klavierauszüge dieser beiden Werke für Violine und Klavier sowie Reinschriften der Violinstimmen verzeichnet waren. Mit maßgeblicher Unterstützung von Stefania Merakou, der Leiterin der Griechischen Musikbibliothek „Lilian Voudouri“, sicherte sich die „Gesellschaft der Musikfreunde“ Fotokopien der Manuskripte sowie das Urheberrecht an diesen Werken. Das Griechische Musikzentrum wurde mit der Überarbeitung, Neuorchestrierung und Veröffentlichung betraut. Die erste Aufführung in neuerer Zeit am 13. Februar 2018 im Christos Lambrakis-Saal des Megaron – der Konzertsaal Athens besorgten die Musiker der vorliegenden Einspielung.

Das **Konzert für Violine, Klavier und Orchester** (März 1930) zeigt im Hinblick auf Form und Instrumentation neoklassizistische Züge. Das grundlegende strukturelle Merkmal

dieses Werks ist der Gebrauch übereinander liegender akustischer Schichten – eine Technik, die Skalkottas bereits in den Jahren 1925–27 während seines Studiums bei Philipp Jarnach entwickelt hatte. In formaler Hinsicht legt der Komponist – vielleicht zum ersten Mal in seinem Œuvre – ein Werk vor, das aus fünf Teilen besteht, die einen Bogen (A-B-C-B-A) bilden und ohne Pause aufeinander folgen. Die Wahl der Soloinstrumente für dieses Doppelkonzert hat einen historischen Hintergrund und knüpft an die Tradition eines Haydn, Mozart (vgl. das unvollendete Doppelkonzert KV Anh. 56/315f) und Mendelssohn an, während der spezifische Formtyp in Skalkottas’ anderen Konzerten nicht wiederkehrt.

Von einigen Andeutungen für die Orchestration abgesehen, enthielt das Manuskript des Klavierauszugs keine eindeutigen Instrumentationsangaben, so dass ich mich aus naheliegenden Gründen für einen Orchestertypus entschied, der dem eines anderen bei der Uraufführung 1930 gespielten Werks entspricht: dem Concertino für Klavier und Orchester von Arthur Honegger, das ich um Pauken und Schlagzeug ergänzte.

Bei der **Suite für Violine und Kammerorchester** (1929) erinnern Kompositionstechnik, Tonhöhenorganisation und Instrumentation – Bläser und tiefe Streicher – nicht nur an Werke von Skalkottas’ Lehrer Schönberg, sondern auch an andere seiner Favoriten unter den zeitgenössischen Komponisten: Igor Strawinsky, Kurt Weill und Paul Hindemith. Die Zusammenstellung von fünf kurzen, dicht komponierten Sätzen zu einer Suite, die ökonomische Verarbeitung des Materials mittels frei-atonalem Kontrapunkt und motivischer Variation sowie die Gleichberechtigung der zwölf Töne der chromatischen Skala (woraus in der Regel Zwölftonthemen hervorgehen, die indes nicht immer streng seriell verarbeitet werden) sind bereits etablierte Charakteristika seiner Kompositionstechnik. Gleichzeitig ist die irreguläre rhythmische Verschiebung kurzer Motive, die zu metrischen Ambivalenzen führt, ein weiteres Merkmal seiner Musik geworden, während die phantasievolle Orchesterbegleitung – ohne Violinen, um eine Überschneidung zwischen dem Soloinstrument und ähnlichen Klangfarben zu vermeiden – auf die Entwicklung von Skalkottas als Komponist und Orchesterator vorausweist.

Leider konnten bei der Suite für Violine und Kammerorchester nur vier der fünf Sätze des Werkes rekonstruiert werden: Vom fünften Satz ist nur der Violinpart erhalten, und jeder Versuch, den Klavierpart wiederherzustellen, wäre spekulativ gewesen. Die Orchestrierung

der ersten vier Sätze, die 2015 abgeschlossen wurde, basiert auf einer Besetzungsnotiz des Komponisten auf dem Titelblatt der Geigenstimme und auf den wenigen, umso wertvolleren Instrumentationsangaben in der Klavier- und der Violinstimme.

Zwischen Juni 1934 und Januar 1935 arbeitete Nikos Skalkottas mit Melpo Logothetimerlier, der Gründerin des Archivs für musikalische Volkskunde, zusammen und übernahm die Aufgabe, zahlreiche Volkslieder und Instrumentalweisen, die auf Schellackplatten mit 78 U/min vorlagen, zu transkribieren. Dies brachte den Komponisten wieder mit der traditionellen Musik Griechenlands in Kontakt, und bevor er seine Arbeit dem Archiv übergab, machte er Kopien von jenem Material, das er als würdig erachtete, es gegebenenfalls in eigenen Kompositionen aufzunehmen. Etliche dieser Themen verwendete er in seinen 36 Griechischen Tänzen, die 1936 fertiggestellt wurden, während er andere lediglich für Gesang und Klavier harmonisierte. Zu letzterer Kategorie gehört das kretische Volkslied (*rizitiko*) ***Digenés in Todesqualen***, das 1930 vom damaligen griechischen Premierminister Eleftherios Venizelos (einem gebürtigen Kreter) auf persönlichen Wunsch von Melpo Merlier eingesungen wurde. Die Aufnahme entstand im Alhambra-Theater in Athen mit Equipment von Pathé. Der Text ist eine kretische Variation des *Todes von Digenés*, ein Lied aus dem in ganz Griechenland verbreiteten Akritischen Zyklus:

Digenés leidet Todesqualen, und die Erde fürchtet seine Macht,
Und der Stein, der ihn bedecken wird, zittert bei seinem Anblick.
Denn dort, wo er liegt, spricht er die mutigen Worte:
„Hätte die Erde Stufen und die Himmelstür einen Klopfer,
Würde ich die Stufen erklimmen ...“

Die vom Autor dieser Zeilen vorgelegte Orchestrierung, die auf der Transkription und der Harmonisierung Skalkottas' basiert (und einen Ganzton herabtransponiert wurde, um der historischen Aufnahme von Venizelos' Stimme zu entsprechen), entstand Anfang 2015 auf Initiative der Staatlichen Forschungsstiftung „Eleftherios K. Venizelos“ für ein Konzert zu Ehren von Venizelos. Dort erklang die Stimme des großen Staatsmannes zum ersten Mal mit der Begleitung des Staatsorchesters Athen unter Byron Fidetzis.

Die Zusammenarbeit von Nikos Skalkottas und dem Lykeion ton Ellinidon (Lyceum Club griechischer Frauen) geht zurück bis ins Jahr 1921, als er als Violinist an einer von der

Stadt Athen organisierten Veranstaltung im Athener Stadttheater zu Ehren des griechischen Kronprinzen Georg und seiner frisch vermählten Gattin Elisabeth von Rumänien mitwirkte. Nach dem Zweiten Weltkrieg wurde Skalkottas – damals ein bekannter Komponist und Mitglied des Athener Staatsorchesters und des Orchesters der Griechischen Staatsoper – eingeladen, für den Lyceum Club nicht nur traditionelle Musik zu orchestrieren und zu arrangieren, sondern auch Originalwerke für ihre Tanzdarbietungen zu komponieren. Daraus gingen zwei Werke hervor: der **Altgriechische Marsch** (in zwei verschiedenen Fassungen für Kammerorchester bzw. Bläserensemble) und der **Marsch**. Beide sind kurz, ansonsten aber sehr unterschiedlich. Ersterer veranschaulicht alles, was damals zum Thema altgriechische Musiktheorie und -praxis bekannt war: Modalität, Borduntöne und parallele Quarten und Quinten, Einsatz von Flöte, Oboe, Trompete und Harfe zur Nachahmung altgriechischer Musikinstrumente (Aulos, Salpinx, Lyra usw.). Letzterer hingegen schöpft die rhythmischen und instrumentationstechnischen Klischees der Gattung ‚Marsch‘ voll aus. Leider ist für den zweiten Marsch keine vollständige Orchesterpartitur überliefert, sondern nur eine Fassung für Klavier mit einzelnen Instrumentalpartien. Obwohl Skalkottas immer die beiden Hörner im Orchester des Lyceum Club nutzte, finden sich hier keinerlei Hornstimmen. Es wurde daher der diskrete Versuch unternommen, die Partitur zu rekonstruieren, ohne Inhalt und Stil des Werks zu beeinträchtigen.

Neben diesen beiden Originalwerken für Kammerorchester arrangierte Skalkottas einige Lieder für den Frauenchor des Clubs, außerdem richtete er zahlreiche **Griechische Tänze** für Kammerorchester ein. Die vorliegende Einspielung enthält neun dieser Tänze, die im Musikarchiv des Clubs als separate, vom Komponisten selber ausgeschriebene Instrumentalstimmen gefunden wurden. Diese wurden vom Autor dieser Zeilen in den Jahren 1999–2002 und 2010/11 entdeckt und restauriert; ihre erste Aufführung in neuerer Zeit erlebten sie 2011 im Nikos Skalkottas-Saal des Megaron – der Konzertsaal Athens durch das Staatsorchester Athen unter Byron Fidetzis anlässlich des 100. Jahrestags des Lyceum Clubs.

Das thematische Material, die Harmonisierung und die Begleitung der Griechischen Tänze stammen nicht von Skalkottas selber. Der Komponist folgte größtenteils der Sammlung *Griechische Tänze* (Athen, 1940), die von Charalambos Sakellariou, dem berühmten Tanzmeister des Lyceum Clubs, zusammengetragen wurde. Diese Sammlung umfasst 50

griechische Tänze, die der Dirigent Totis Karalivanos harmonisiert und für Klavier (oder Gesang und Klavier) arrangiert hat. Bis auf wenige Ausnahmen betreffen Skalkottas' Eingriffe nicht die Struktur. Die Orchestrierung ist schlicht, funktional und erinnert keineswegs an seine 36 Griechischen Tänze. Gleichwohl bekundet seine Suche nach einer „griechischen Klangfarbe“ mittels Ornamentik und einer idiomatischen Instrumentationstechnik einen verfeinerten ästhetischen Ansatz, der einen sehr erfahrenen und talentierten Musiker verrät.

© *Yannis Samprovalakis 2018*

Georgios Demertzis wurde in Chalkida geboren und studierte Violine bei Stelios Kafandaris und Max Rostal. Er gründete das New Hellenic Quartet – ein international renommiertes Ensemble, das sich fast ausschließlich der griechischen Musik widmete und 20 Jahre lang in renommierten Konzertsälen in der ganzen Welt auftrat. Ein großer Teil seiner Solokarriere und seiner kammermusikalischen Aktivitäten wurde aufgenommen und weltweit veröffentlicht, wobei er sich besonders für Werke von Komponisten wie Skalkottas, Theodorakis, Sissilianos, Respighi und Carl Nielsen einsetzt. Er hat Violine an der Lawrence University in den USA unterrichtet und ist ein vielbeschäftigter Dozent an der Universität von Athen (Master of Arts im Hauptfach Violine).

Vassilis Varvaresos gilt als einer der führenden griechischen Pianisten seiner Generation. Er spielte in so renommierten Sälen wie der Tonhalle in Zürich, der Salle Gaveau in Paris, dem Concertgebouw in Amsterdam, dem Musikverein in Wien und der Carnegie Hall in New York City. Vassilis Varvaresos, 1. Preisträger bei den begehrten Young Concert Artists International Auditions, hat zahlreiche Konzerte in den USA gegeben, unter anderem im Weißen Haus für Präsident Barack Obama.

Das **Athens Philharmonia Orchestra** wurde im November 2016 mit dem Ziel gegründet, systematisch zur Entdeckung, Erforschung, Wiederbelebung, Aufführung und Einspielung von Werken der modernen griechischen Kunstmusik beizutragen. Ein beträchtlicher Teil der vom Orchester aufgeführten Musik wurde im Rahmen bedeutender wissenschaftlicher

Forschungen an musikwissenschaftlichen Fakultäten griechischer Universitäten entdeckt und ediert. Die Konzerte des Orchesters enthalten stets Werke griechischer Komponisten sowie internationales Repertoire. Viele der vom Orchester gespielten Werke sind Uraufführungen oder Ersteinstrumentierungen. Präsident des Orchesters ist Dr. Nikos Maliaras, Professor für Musikwissenschaft an der Universität Athen und Direktor des Labors für das Studium moderner griechischer Kunstmusik. Künstlerischer Leiter des Orchesters ist der für seine Forschungen zur griechischen Musik bekannte Byron Fidetzis.

Byron Fidetzis wurde in Thessaloniki geboren. Er schloss sein Studium (Violoncello und Orchesterleitung) an der Hochschule für Musik in Wien ab. Er war Künstlerischer Leiter des Ural Philharmonic Orchestra (Jekaterinburg, Russland), des Pazardzhik Symphony Orchestra (Bulgarien), des Orchesters der Griechischen Staatsoper und des Thessaloniki City Symphony Orchestra. Von 1987 bis 2004 war er Ständiger Dirigent des Staatsorchesters Athen und von 2004 bis 2011 dessen Künstlerischer Leiter; seit seiner Gründung 2016 ist er Künstlerischer Leiter des Athens Philharmonia Orchestra. Er hat mehr als 40 CDs mit Musik griechischer Komponisten aufgenommen, darunter viele Werke von Skalkottas.

Ce disque englobe certains aspects inconnus de la production de Nikos Skalkottas (1904–49). La composition d'œuvres musicales en deux idiomes parallèles – tonal et atonal – en combinaison avec l'expérimentation dans les formes de musique classique est l'une des qualités les plus distinctives de la méthode de Skalkottas. Le néoclassique Skalkottas va de pair avec le compositeur « national » et « moderniste », les dénominateurs communs étant la parfaite architecture de la forme, le raffinement harmonique et la compétence montrée dans l'orchestration – éléments fondamentaux de l'idiome personnel de Skalkottas, évidents tout au long de sa carrière créative.

La **Sinfonietta en si bémol majeur** est un exemple typique du côté « néoclassique » du compositeur. Elle date de 1948, quand Skalkottas rassembla ses forces créatives dans la dernière année de sa vie pour une période finale de composition. Les archives de Skalkottas renferment une partition manuscrite presque illisible ainsi qu'une série complète de parties d'orchestre de la main propre du compositeur. C'est à partir de ce matériel que l'Orchestre symphonique de la Radio grecque dirigé par Byron Fidetzis se risqua à un premier enregistrement en 1985–86 ; Byron Fidetzis produisit aussi la première version éditée des manuscrits du compositeur. Aucune exécution publique ne suivit cet enregistrement, en majeure partie à cause de la nature problématique du matériel musical.

À la suggestion de Byron Fidetzis en 2004, le soussigné, alors directeur de l'Orchestre national d'Athènes, commença à travailler à une édition critique à partir de toutes les sources disponibles ainsi que de la version de Byron Fidetzis, en préparation à la première exécution publique de l'œuvre en octobre 2005 par l'Orchestre national d'Athènes dirigé par Fidetzis.

La Sinfonietta forme un diptyque « néoclassique » avec la Symphonie classique en la (1947) pour ensemble à vents, deux harpes et contrebasses. Le premier mouvement (*Andante sostenuto* – *Allegro*) est en forme de sonate avec une introduction lente. Le premier thème aux accents populaires est fort original, présentant des éléments de variation motivique. Le second mouvement (*Andantino triste*) s'ouvre sur un thème chantant profondément mélancolique présenté par le nostalgique cor anglais auquel répondent les premiers violons. Le troisième mouvement (*Molto vivace*) qui porte le sous-titre « Scherzino » est vraiment

un scherzo en miniature caractérisé par un joyeux rythme dansant et une ingénieuse fugue orchestrale avant son trio. Le final *Vivacissimo* suit aussi en forme de sonate. À la fin cependant et au milieu d'un magnifique tutti orchestral, le matériel thématique de l'introduction du premier mouvement réapparaît aux cuivres, transmettant un caractère cyclique à la forme musicale générale. Un trait digne d'attention de ce mouvement est son emploi au début d'un thème atonal provenant de l'introduction orchestrale du Concerto pour violon, piano et orchestre (1930) mais dans un encadrement différent : transposé d'une seconde majeure descendante et maintenant travaillé dans un idiome tonal, faisant contraste à l'atonalité de 1930.

Quand Skalkottas quitta Berlin pour Athènes vers le mois de mars 1933, pensant que son retour en Grèce serait temporaire, il laissa derrière lui environ 70 œuvres y compris la Suite pour violon et orchestre de chambre et le Concerto pour violon, piano et orchestre. Toutes deux sont des compositions mûres, écrites par un compositeur-pianiste-violoniste formidable de la classe d'Arnold Schoenberg ; elles furent créées le 6 avril 1930 à la Berlin Singakademie par le violoniste russe Anatoly Knorre, dédicataire de la Suite, et le pianiste grec Polyxene Mathéy dans le concerto pour violon et piano sous la direction du chef et compositeur Karel Mengelberg. Elles ne furent probablement jamais rejouées et les deux œuvres ont été déclarées perdues dans le catalogue préparé par Yannis G. Papaioannou.

En 2010, le musicologue Yannis Tselikas découvrit des entrées pour autographes des réductions de ces deux œuvres pour violon et piano ainsi que les copies propres des parties de violon, dans le catalogue électronique de la bibliothèque de musique de l'université de Buffalo aux États-Unis. La Société des amis de la musique, grâce à la directrice de la Bibliothèque de musique Lilian Voudouri de la Grèce, a obtenu des photocopies des sources manuscrites ainsi que les droits d'auteur de ces œuvres. Leur révision, réorchestration et publication furent confiées au Centre de musique Hellénique. La première exécution moderne a été donnée par les musiciens entendus sur ce disque au Christos Lambrakis Hall de Megaron – la salle de concert d'Athènes, le 13 février 2018.

Une perception néoclassique au niveau de la forme et de l'orchestration domine dans le **Concerto pour violon, piano et orchestre** (mars 1930). La caractéristique de base de la structure de cette œuvre est cependant l'écriture en couches acoustiques superposées, une

technique que Skalkottas avait commencé à développer dans les années 1925–27 déjà, au cours de ses études avec Philipp Jarnach. En termes de forme, peut-être pour la première fois dans l'œuvre de Skalkottas, le compositeur nous donne une pièce consistant en cinq parties séparées formant un arc (du type ABCBA) et jouées sans interruption. Le choix d'instruments solos dans ce concerto a une base historique, poursuivant la tradition de Haydn, Mozart (le K. Anh. 56/315f) et Mendelssohn, tandis que ce modèle formel particulier n'apparaît pas dans les autres concertos de Skalkottas.

Il n'existait pas d'instructions claires sur l'instrumentation dans le manuscrit de la réduction, sauf quelques allusions à l'orchestration ; j'ai donc eu recours au choix sûr d'un ensemble orchestral semblable à celui d'une autre œuvre exécutée à la création de 1930, le Concertino pour piano et orchestre d'Arthur Honegger avec l'addition de timbales et de la percussion.

Dans le cas de la **Suite pour violon et orchestre de chambre** (1929), l'esthétique, l'organisation des notes et le choix de l'instrumentation – vents et cordes graves – évoquent des œuvres non seulement de Schoenberg, le professeur de Skalkottas, mais aussi de ses autres préférés parmi les compositeurs contemporains : Igor Stravinsky, Kurt Weill et Paul Hindemith. La structure des cinq brefs mouvements à l'écriture dense, la forme d'une suite, l'emploi économique du matériel musical à travers du contrepoint atonal libre et des variations motiviques ainsi que l'importance égale des douze notes de la gamme chromatique (constituant généralement les thèmes dodécaphoniques, quoique pas toujours à l'élaboration strictement sérielle) sont déjà des éléments établis dans sa technique de composition. En même temps, le déplacement rythmique irrégulier de brefs motifs menant à l'ambiguïté du mètre, est devenu une autre caractéristique de sa musique tandis que l'accompagnement orchestral original sans violons (pour éviter un chevauchement entre l'instrument solo et des timbres semblables) préfigure le futur développement de Skalkottas comme compositeur et orchestrateur.

Malheureusement, dans le cas de la Suite pour violon et orchestre de chambre, seuls quatre des cinq mouvements de l'œuvre ont pu être reconstruits : seule la partie de violon du cinquième mouvement a survécu et tout essai de reproduire la partie de piano aurait été spéculatif. L'orchestration des quatre premiers mouvements, complétée en 2015, repose sur

une note de la main du compositeur, sur la couverture de la partie de violon, au sujet de l'instrumentation et aussi sur les quelques instructions, mais précieuses, soit dans la partie de piano ou celle de violon.

Entre juin 1934 et janvier 1935, Nikos Skalkottas collabora avec Melpo Logotheti-Merlier, fondateur des Archives folkloriques musicales, entreprenant de faire des transcriptions du texte musical de nombreuses chansons populaires et airs instrumentaux enregistrés sur des disques 78 tours. Cela ramena le compositeur en contact avec la musique grecque traditionnelle et – avant de remettre son travail aux archives – il utilisa certains de ces thèmes dans ses 36 Danses grecques, terminées en 1936, tout en n'en harmonisant d'autres que pour voix et piano. Cette dernière catégorie inclut la chanson crète traditionnelle (*rizitika*) ***Digénis à sa dernière agonie*** qui a été enregistrée en 1930 par le premier ministre d'alors de la Grèce, Eleftherios Venizelos (natif de la Crète) à la demande personnelle de Melpo Merlier. L'enregistrement fut fait au théâtre de l'Alhambra à Athènes avec l'équipement de Pathé. Le texte est une variation crète de la *Mort de Digénis*, une chanson appartenant au cycle Akritique répandu partout en Grèce:

Digénis était en agonie et la terre craignait sa force
Et la pierre qui le couvrira tremble à sa vue.
Car, sur son lit, il prononce ces mots courageux :
« Si la terre avait des marches et le ciel des heurtoirs de portes,
Je monteraï les marches... »

L'orchestration du soussigné, basée sur le texte et l'harmonisation de Skalkottas (transposée d'une seconde descendante pour correspondre à l'enregistrement historique de la voix de Venizelos), était terminée au début de 2015 à l'initiative de la fondation de recherche nationale Eleftherios K. Venizelos pour un concert d'hommage à Venizelos, alors que la voix enregistrée du grand homme d'état fut entendue pour la première fois accompagnée par l'Orchestre national d'Athènes dirigé par Byron Fidetzis.

La collaboration entre Nikos Skalkottas et le Lykeion ton Ellinidon (Lyceum Club des femmes grecques) date de 1921 quand il participa comme violoniste à un événement organisé par la municipalité d'Athènes au Théâtre municipal d'Athènes en l'honneur de Georges, héritier du trône grec, et de sa nouvelle femme Elizabeth de Roumanie. Après la Seconde

Guerre mondiale, Skalkottas, alors un compositeur bien connu et membre de l'Orchestre national d'Athènes et de l'Orchestre de l'Opéra national grec, fut invité à collaborer avec le Lyceum Club non seulement comme orchestrateur et arrangeur de musique traditionnelle mais aussi comme compositeur d'œuvres originales pour leurs danses. Deux œuvres en furent le résultat : la **Marche grecque ancienne** orchestrée dans deux versions différentes, pour orchestre de chambre et pour ensemble à vents ; et la **Marche**. Les deux sont brèves mais autrement très différentes. La première illustre tout ce qui était alors connu au sujet de la théorie et de la pratique de la musique grecque ancienne, l'emploi des bourdons et des quarts et quintes parallèles, celui de la flûte, du hautbois, de la trompette et de la harpe dans l'imitation d'anciens instruments musicaux grecs (aulos, salpinx, lyre etc.) Dans la seconde d'un autre côté, le rythme et les clichés occasionnels de la marche comme genre sont utilisés au maximum. Malheureusement, aucune partition entière d'orchestre de la seconde marche n'a survécu ; il ne reste qu'une réduction pour piano et des parties instrumentales isolées qui n'incluent pas de parties de cor mais Skalkottas eut invariablement recours aux deux cors de l'orchestre du Lyceum Club. Par conséquent, on a fait un essai discret de restaurer et de compléter la partition sans s'immiscer dans le contenu et le style de l'œuvre.

En plus de ces deux compositions originales pour orchestre de chambre, Skalkottas arrangea quelques chansons pour le chœur de femmes du club et il orchestra une longue série de **Danses grecques** pour orchestre de chambre. Le disque actuel en inclut neuf trouvées dans les archives musicales du Club comme parties instrumentales séparées de la main même du compositeur. Elles furent découvertes et restaurées par le soussigné entre 1999–2002 et 2010–2011 tandis que la première exécution contemporaine eut lieu en 2011 à la salle Nikos Skalkottas du Megaron – la salle de concert d'Athènes par l'Orchestre national d'Athènes dirigé par Byron Fidetzis à l'occasion du 100^e anniversaire du Lyceum Club.

Le matériel thématique, l'harmonisation et l'accompagnement des Danses grecques ne sont pas de Skalkottas même. Pour la majeure partie, le compositeur suivit la collection *Danses grecques* (Athènes 1940) compilée par Charalambos Sakellariou, le célèbre maître de danse du Lyceum Club. Cette collection comprend 50 danses grecques harmonisées et arrangées pour piano (ou voix et piano) par le chef d'orchestre d'opéra Totis Karalivanos. À quelques exceptions près, les interventions de Skalkottas ne sont pas structurales. L'or-

chestration est simple, fonctionnelle et ne rappelle aucunement ses 36 Danses grecques. Néanmoins, sa recherche d'une «couleur tonale grecque» au moyen de l'ornementation et d'une technique d'orchestration idiomatique révèle une approche esthétique raffinée appartenant à un musicien très expérimenté et talentueux.

© *Yannis Samprovalakis 2018*

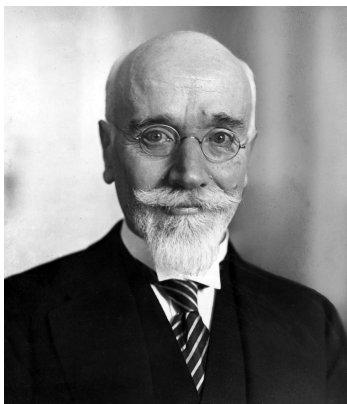
Georgios Demertzis est né à Chalkida; il a étudié le violon avec Stelios Kafandaris et Max Rostal. Il a fondé le New Hellenic Quartet, un ensemble de réputation internationale dédié presque entièrement à la musique grecque, jouant dans des salles prestigieuses partout au monde depuis vingt ans. Une grande partie de sa carrière de soliste et sa participation à des ensembles de musique de chambre ont été enregistrées et diffusées dans le monde entier, défendant l'œuvre de compositeurs comme Skalkottas, Theodorakis, Sissilianos, Respighi et Carl Nielsen. Il a enseigné le violon à l'Université Lawrence aux États-Unis et gardé un horaire d'enseignement très rempli à l'université d'Athènes (programme de maîtrise en violon).

Vassilis Varvaresos est considéré comme l'un des principaux pianistes grecs de sa génération. Il a joué dans des salles aussi prestigieuses que le Tonhalle de Zurich, la Salle Gaveau à Paris, le Concertgebouw d'Amsterdam, Musikverein de Vienne et Carnegie Hall de New York. Gagnant du premier prix du recherché Young Concert Artists International Auditions, Vassilis Varvaresos s'est produit partout aux États-Unis dont à la Maison Blanche devant le président Barack Obama.

L'**Orchestre Philharmonia d'Athènes** a été fondé en novembre 2016. Son but est de contribuer de manière systématique à la découverte, étude, relance, exécution et enregistrement d'œuvres de musique artistique grecque moderne. Une proportion considérable de la musique jouée par l'orchestre a été découverte et éditée grâce à une importante recherche scientifique aux départements de musicologie des universités grecques. Les concerts de l'orchestre incluent toujours des œuvres de compositeurs grecs ainsi que du répertoire international. Plusieurs des pièces jouées par l'orchestre sont des créations mondiales ou enre-

gistrées pour la première fois. Le président de l'orchestre est le docteur Nikos Maliaras, professeur de musicologie à l'université d'Athènes et directeur du laboratoire pour étude de la musique artistique grecque moderne. Le directeur artistique de l'orchestre est Byron Fidetzis, très connu pour sa recherche en musique grecque.

Byron Fidetzis est né à Thessalonique. Il a terminé ses études de violoncelle et de direction d'orchestre à la Hochschule für Musik à Vienne. Il a été directeur artistique de l'Orchestre philharmonique de l'Oural (Iékatérina en Russie), Orchestre symphonique de Pazardzhik (Bulgarie), Opéra national grec et Orchestre symphonique de Thessalonique. Il a été chef attitré de l'Orchestre national d'Athènes de 1987 à 2004 et son directeur artistique de 2004 à 2011, et il est directeur artistique de l'Orchestre Philharmonia d'Athènes depuis sa fondation en 2016. Il a enregistré plus de 40 CD de musique de compositeurs grecs dont plusieurs œuvres de Skalkottas.



Eleftherios Venizelos (1935)

'Skalkottas may have an individual voice, but he speaks a universal language, and his discovery is a cause of rejoicing.' *Fanfare*

Since 1998 BIS has released no less than eighteen titles dedicated to the music of Nikos Skalkottas – a survey which has received the highest praise for the idiomatic performances and the high quality of the recordings, but even more for making largely unfamiliar or even unknown music available to a wider audience. The series includes:

Music for solo piano:

32 Piano Pieces and other works (BIS-1133); The Land and the Sea of Greece – ballet scores (BIS-1564); From Berlin to Athens – early and late solo works (BIS-2364)

Songs and chamber music:

Five discs of chamber music for strings with and without piano (BIS-1024, 1074, 1124, 1204 and 1224); music for wind instruments and piano (BIS-1244); songs (and music for solo piano) (BIS-1464)

Orchestral Works (9 discs):

The 36 Greek Dances; concertante works for violin, piano and double bass; overtures; ballet scores etc.

'A long-delayed and well-deserved tribute to this great composer.'

MusicWeb International (BIS-1124)

'An admirable series reaches a high-point with a late, great concerto...'

Gramophone (BIS-1244)

'Make no mistake; this is one of the great recordings, and an investment that will reward all of the attention you care to give it.'

Classics Today.com (BIS-1333)

For more details please visit www.bis.se

This recording project has received support from 'Friends of Music Society', www.sfm.gr



ΕΛΛΗΝΟΙ ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Instrumentarium

Georgios Demertzis Violin: Georgios Stamatiakis, Chania 2003. Bow: Bernandel
Vassilis Varvaresos Piano: Steinway B

The music on BIS's Hybrid SACDs can be played back in Stereo (CD and SACD) as well as in 5.0 Surround sound (SACD).

Our surround sound recordings aim to reproduce the natural sound in a concert venue as faithfully as possible, using the newest technology. In order to do so, all channels are recorded using the full frequency range, with no separate bass channel added. If your sub-woofer is switched on, however, most systems will also automatically feed the bass signal coming from the other channels into it. In the case of systems with limited bass reproduction, this may be of benefit to your listening experience.

Recording Data

Recording: September 2017 (Sinfonietta) and February 2018 (other works)
at Artemis Maliaras Hall, Athens, Greece
Producer and sound engineer: Hans Kipfer (Take5 Music Production)
Assistant sound engineer: Apostolos Theodosiou
Digital voice editing [track 14]: Christos Giannoulis
Piano technician: Yannis Karydas

Equipment: Microphones from Røde and Neumann, monitoring equipment from B&W, STAX and Sennheiser, and Sequoia and Pyramix digital audio workstations.
Original format: 24-bit/48 kHz

Post-production: Editing and mixing: Hans Kipfer

Executive producer: Robert Suff

Booklet and Graphic Design

Cover text: © Yannis Samprovalakis 2018
Translations: Helena Grigorea (English); Horst A. Scholz (German); Arlette Lermieux-Chené (French)
Front cover: Nikos Skalkottas (c. 1938) [Manolis Kalomiris Society Archive]
Photographs of the performers: © Haris Akriavidis akriavidis.gr
Typesetting, lay-out: Andrew Barnett (Compact Design)

BIS recordings can be ordered from our distributors worldwide.

If we have no representation in your country, please contact:

BIS Records AB, Stationsvägen 20, SE-184 50 Åkersberga, Sweden

Tel.: +46 8 544 102 30

info@bis.se www.bis.se

BIS-2434 © & © 2019, BIS Records AB, Sweden.

BYRON FIDETZIS



BIS-2434